

## РОЗДІЛ 3

# ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

УДК 347.961:004.738.5:347.956

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-1/19>

### ЕЛЕКТРОННИЙ НОТАРІАТ: ПЕРЕВАГИ ТА РИЗИКИ

### ELECTRONIC NOTARY: ADVANTAGES AND RISKS

Гліюпол І.М., к.ю.н.,  
доцент кафедри цивільного процесу

*Національний університет «Одеська юридична академія»*

Статтю присвячено дослідженню актуальних питань реформування нотаріальної діяльності та запровадження електронного нотаріату в Україні. Нині інститутом, покликаним засвідчувати права та факти, що мають юридичне значення, а також здійснювати інші дії з метою надання їм юридичної вірогідності, є нотаріат. Як і будь-який інший правовий інститут, нотаріат має свої історичні витоки та особливий шлях розвитку, що в сучасну цифрову еру є вкрай важливим для його повноцінного функціонування. Законодавчі пропозиції щодо внесення змін у відповідні законодавчі акти, а саме проект закону України від 08.06.2021 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання нотаріальної діяльності», проходять перевірку та перебувають на стадії очікування ухвалення. Крім того, постановою Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1444 «Деякі питання реалізації експериментального проекту щодо поетапного запровадження Єдиної державної електронної системи е-нотаріату» затверджується порядок та визначається механізм реалізації вказаного проекту. Отже, національне законодавство активно запроваджує інформаційні технології в правозахисну діяльність, сприяючи диджиталізації у всіх галузях та напрямках, зокрема й у нотаріаті. З огляду на це, виникла необхідність дослідити запропоновані законодавчі зміни щодо запровадження Е-нотаріату в Україні, проаналізувати переваги та виявити ризики запровадження електронного нотаріату в країні, а також визначити пріоритети й основні напрями подальшого вдосконалення законодавства в нотаріальній сфері.

Цифровізація нотаріальної діяльності має покращити роботу в цій сфері, однак потребує досконалих та виважених змін, тому потребує ґрунтовних досліджень. Так, першочергова мета написання статті – окреслити переваги та недоліки електронного нотаріату та акцентувати на виправленні негативних аспектів.

**Ключові слова:** електронний нотаріат, електронна система нотаріату, електронний Реєстр нотаріальних дій, реформа нотаріату, інформатизація.

The article is devoted to the study of topical issues of reforming notarial activities and the introduction of electronic notaries in Ukraine. Today, the institution designed to certify the rights and facts of legal significance, as well as to perform other actions, in order to give them legal credibility, is the notary. Like any other legal institution, the notary has its own historical origins and a special path of development, which in the modern digital era is extremely important for its full functioning. Legislative proposals to amend the relevant legislative acts, namely the Draft Law of Ukraine dated 06/08/2021 “On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine to Improve the Regulation of Notarial Activities” are being tested and are pending a decision. In addition, the Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 29, 2021 No. 1444 “Some issues of the implementation of the pilot project for the phased introduction of the Unified State Electronic System of the e-notary” approves the procedure and determines the mechanism for implementing this project. That is, national legislation is actively introducing information technologies into human rights activities, thereby contributing to digitalization in all sectors and areas, including notaries. That is why it became necessary to study the proposed legislative changes for the introduction of the E-notary in Ukraine, analyze the benefits and identify the risks of introducing an electronic notary in the country, as well as determine the priorities and main directions for further improvement of legislation in the notarial field.

The digitalization of notarial activities should improve the work in this area, however, it requires perfect and balanced changes, and therefore requires thorough research. Therefore, the primary goal of writing this article is to identify the advantages and disadvantages of an electronic notary and focus on correcting negative aspects.

**Key words:** electronic notary, electronic notary system, electronic register of notarial acts, notary reform, informatization.

**Постановка проблеми.** Сучасне суспільство потребує швидких технологічних змін, тому на шляху до побудови інформатизованої, цифрової та новітньої країни важливою є модернізація у всіх сферах суспільного життя. Анонсована програма «Держава у смартфоні» передбачає розвиток цифрової економіки та електронного урядування, що змінить роботу всіх сфер та галузей. Протягом останніх років Україна стрімко розвивається у цьому напрямі: створено електронні сервіси обслуговування громадян, обрано курс на надання якісної освіти в ІТ-сфері, запрацював мобільний додаток державних послуг «Дія», запроваджено облік трудової діяльності в електронній формі, ефективно працюють єдині та державні електронні реєстри, функціонує «Електронний суд», масово використовується електронний підпис тощо. Міністерство цифрової трансформації України презентувало план відцифрування всіх державних послуг із метою зведення спілкування з державою до електронного формату для долання бюрократії та корупції. Отже, багато державних інституцій запроваджують і надання е-послуг, у судовій

системі, наприклад, активно застосовують новітні технології. Зокрема, у 2021 році повноцінно запрацювали підсистеми Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи «Електронний суд» та «Електронний кабінет», уже декілька років ефективно функціонує підсистема відеоконференцзв'язку тощо. Одним із правозахисних інститутів держави, спрямованим на захист та охорону цивільних прав, є нотаріат. У цій галузі законодавства також відбулися певні зміни: нотаріуси працюють із єдиними та державними реєстрами, їх наділено функціями державного реєстратора, однак цей інститут потребує системного реформування.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Обрана для дослідження тема щодо запровадження в Україні електронного нотаріату є актуальною, адже стоїть на порозі реформаторських змін. Попри це, зазначена тема давно обговорюється в науково-юридичних колах. Так, варто вказати на сучасні праці таких науковців, як І. Беззуб, М. Долинська, З. Журавльова, О. Костенко, С. Фурса, а також таких практиків із нотаріальної сфери, як О. Кирилук та В. Марченко.

**Постановка завдань.** З огляду на мету дослідження, а саме вивчення законопроекту щодо вдосконалення регулювання нотаріальної діяльності запровадженням електронного нотаріату, виникають такі завдання:

- дослідити запропоновані законодавчі зміни щодо запровадження Е-нотаріату в Україні;
- проаналізувати переваги запровадження електронного нотаріату;
- виявити ризики запровадження Е-нотаріату;
- окреслити пропозиції щодо вдосконалення електронної системи нотаріату в Україні.

**Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.** Проект Закону України від 08.06.2021 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання нотаріальної діяльності» станом на 19.01.2022 р. (далі – Проект) пропонує запровадження електронної системи нотаріату та надає їй визначення. Відповідно до ст. 26<sup>2</sup> Проекту **електронна система нотаріату** – державна автоматизована інформаційна система, призначена для збирання, накопичення, обробки, збереження, захисту та використання відомостей щодо нотаріальної діяльності та забезпечення всіх видів інформаційної взаємодії (обміну) [1].

Отже, широке використання інформаційних систем має забезпечити автоматизацію більшості нотаріальних процесів, що підвищить ефективність, доступність та швидкість надання нотаріальних послуг, а тому потребує аналізу та дослідження всіх взаємопов'язаних питань.

Відповідно до вказаного законопроекту електронна система нотаріату є державною власністю, держателем якої є Міністерство юстиції України. Усі відомості вказаної системи становлять нотаріальну таємницю, є складником Національного архівного фонду і підлягають постійному зберіганню. Однак необхідно зауважити, що держателем програмного забезпечення, яке має розроблятися задля здійснення професійного саморегулювання і виконання статутних завдань (відповідно до замовлення), є Нотаріальна палата України.

Адміністрування електронної системи нотаріату буде здійснюватися двома адміністраторами, як-от:

**технічний** (державне підприємство, що належить до сфери управління Міністерства юстиції України):

- здійснює заходи зі створення та супроводження програмного забезпечення електронної системи нотаріату;
- відповідає за технічне і технологічне забезпечення, збереження та захист (зокрема, через створення резервної копії) усіх відомостей;

**функціональний адміністратор** (Нотаріальна палата України) електронного робочого місця нотаріуса, електронного реєстру нотаріальних дій та інших підсистем, забезпечує конфігурування їх програмного забезпечення та участь у його впровадженні, зокрема:

- погодження архітектури (структури) підсистем;
- затвердження за погодженням з Міністерством юстиції України порядку функціонування відповідних підсистем;
- розробку шаблонів документів, необхідних для вчинення нотаріальних дій;
- налаштування послідовності етапів вчинення нотаріальних дій;
- тестування підсистем із метою отримання висновку щодо їх готовності до введення в постійну експлуатацію;
- підписання акта про введення підсистем та системи електронного нотаріату в постійну експлуатацію.

Таким чином, Міністерство юстиції України має відповідати за забезпечення запровадження електронної системи нотаріату загалом, а Нотаріальна палата України забезпечує впровадження всіх підсистем в експлуатацію.

Крім того, Проектом визначено й такі складники електронної системи нотаріату:

- **електронний нотаріальний архів**
- **електронний реєстр нотаріальних дій** – підсистема, що забезпечує облік та реєстрацію вчинених нотаріальних дій, а також зберігання, захист, пошук та перегляд відповідних відомостей;
- **електронне робоче місце нотаріуса** – підсистема, що забезпечує налаштування процесу вчинення нотаріальних дій, а також виконання функцій нотаріату. Указана підсистема забезпечує: підготовку нотаріальних документів; отримання інформації з єдиних та державних реєстрів, кадастрів та інших систем; обмін інформацією в електронній формі; відправлення запитів; обмін іншою інформацією в електронній формі тощо;

– **інші підсистеми** (наприклад, Реєстр нотаріальних дій), визначені **положенням про електронну систему нотаріату**, що затверджується Міністерством юстиції України за погодженням із Нотаріальною палатою України.

Отже, варто наголосити, що запровадження Е-нотаріату є необхідним в інформатизованому суспільстві та протисторі. Відтак, визначаючи переваги запровадження електронного нотаріату, слід виокремити такі, як:

- наближення українського нотаріату до європейських стандартів;
- забезпечення взаємодії з державними інформаційними системами та мережами;
- автоматизація нотаріальних процесів, зокрема ведення обліку, формування звітності, пошук і використання необхідної інформації тощо;
- поліпшення захищеності та якості вчинюваних нотаріальних дій;
- переведення Реєстру нотаріальних дій в електронну форму, що спростить роботу нотаріусів, забезпечить облік і реєстрацію вчинених нотаріальних дій, а також захист і зберігання нотаріальних відомостей;
- подання електронних документів для вчинення нотаріальних дій;
- засвідчення нотаріусом достовірності електронної копії паперового документа або паперової копії електронного документа чи виписок із них;
- забезпечення доступності нотаріальних дій.

Хоч національне законодавство має дуже довгу історію та досвід державного регулювання суспільних відносин, однак українське суспільство має свій індивідуальний шлях розвитку. Крім того, запровадження змін до законодавства для задоволення суспільних потреб вимагає проходження тривалої процедури для виконання вимог законодавчих нормативів [2, с. 45]. Тобто варто окреслити й певні ризики запровадження електронного нотаріату.

Так, необхідно зазначити, що деякі положення Проекту суперечать нормам чинного законодавства (наприклад, щодо блокування сертифіката відкритого ключа), тому необхідно узгодити положення, що регулюють певні питання з усіма законодавчими приписами.

Варто також урахувати існування як внутрішніх, так і зовнішніх інформаційних загроз (кібератаки, зокрема несанкціоноване проникнення), тому поступовий перехід від паперового до електронного нотаріального діловодства може забезпечити збереження даних до вдосконалення роботи електронної системи нотаріату.

**Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі.** Запровадження електронного нотаріату в Україні позитивно вплине на ефективність і доступність надання нотаріальних послуг, однак варто враховувати й ризики, пов'язані з його функціонуванням. По-перше, необхідно забезпечити захищеність інформації, що зберігатиметься в електронних архівах, в електронних реєстрах, «електронних кабінетах нотаріусів» та інших підсистемах електронного нотаріату, адже питання захищеності персональних даних та конфіденційної інформації в державі є вельми актуальним. По-друге, необхідно забезпечити поступове впровадження електронного

нотаріату паралельним веденням класичного діловодства, особливо нотаріального архіву, з метою запобігання будь-яким правопорушенням. По-третє, держава має донести до населення всю необхідну інформацію та роз'яснити порядок функціонування електронного нотаріату саме для пересічних громадян.

Позитивними аспектами запровадження електронного нотаріату загалом є автоматизація роботи державних органів та установ, узгодження функціонування всіх державних реєстрів у країні, а також отримання доступу до інформації в реєстрах європейських та інших країн.

Наступним етапом реформування нотаріату в Україні має бути перехід до забезпечення принципу «Держава у смартфоні» щодо нотаріальної діяльності на основі досвіду іноземних держав.

Як зазначив Президент Нотаріальної палати України В.М. Марченко, одним із перспективних напрямів розвитку нотаріату є посвідчення нотаріусом за допомогою електронного підпису електронних договорів, коли сам договір укладатиметься шляхом узгодження волі контрагентів і підписуватиметься електронними підписами сторін і нотаріуса [3, с. 44].

Надалі можливість дистанційного посвідчення договорів, довіреностей, засвідчення копій документів тощо за допомогою відеоконференцв'язку з використанням електронних підписів можна оснащувати їх QR-кодом для надійнішого захищення електронних нотаріальних документів. Отже, враховуючи пропозиції зацікавлених органів, виникає необхідність приведення у відповідність деяких запропонованих змін з усіма нормативними актами.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення регулювання нотаріальної діяльності : проект закону України. URL: [http://search.ligazakon.ua/l\\_doc2.nsf/link1/JI05409A.html](http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JI05409A.html)
2. Іліопол І.М. Реформування цивільного процесуального законодавства та його вплив на розвиток правовідносин в апеляційному провадженні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 1. Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 42–46. URL: <https://doi.org/10.15421/392109>
3. Марченко В.М. Окремі питання впровадження в Україні системи Е-нотаріату. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 1(30), 2020. С. 42–46.